

**ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ
ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЯК МЕТОД В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО
КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДІ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Дворецька Лариса Павлівна

науковий співробітник

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

Вступ. Серед напрямів освітньої діяльності закладів освіти, які підлягають вивченню й оцінюванню під час інституційного аудиту – нової процедури зовнішнього оцінювання роботи школи, яку проводить Державна служба якості освіти, виокремимо «Систему оцінювання здобувачів освіти». Експерти звертають увагу на те, як саме педагоги оцінюють успіхи учнів. Відповідно до статті 42 закону України «Про повну загальну середню освіту» кожен заклад освіти створює внутрішню систему забезпечення якості освіти для контролю за якістю оцінювання учнів в закладі освіти [1]. Внутрішня система забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), серед іншого, покликана створити механізми забезпечення академічної доброчесності, простір, вільний від списування, фальсифікації, хабарництва та необ'єктивного оцінювання [2].

Як учасниця першої міжнародної науково-практичної конференції «Вимірювання навчальних досягнень школярів і студентів: методологічні, гуманістичні, технологічні аспекти», що відбулася у Харкові 20-21 листопада 2003 року на підтримку в Україні запровадження зовнішнього стандартизованого тестування (нині – зовнішнє незалежне оцінювання), пригадую виступи, дискусії доповідачів про суб'єктивність оцінювання вчителем своєї ж праці, відсутність достовірної інформації про рівень навчальних досягнень учнів, про результати державної підсумкової атестації, які не є порівнювальними від школи до школи, про можливі порушення

процедури проведення екзаменів та недовіру закладів вищої освіти до результатів шкільних державних екзаменів тощо. Науковці тоді стверджували, що змінити ситуацію в освіті на краще здатне зовнішнє незалежне оцінювання (далі – ЗНО) навчальних досягнень учнів, оскільки воно «має шанс бути об'єктивним і неупередженим, оскільки його здійснюють зовнішні, стосовно до навчального закладу, інституції, застосовуючи стандартизовані тестові завдання, відповідні процедури проведення тестування і технології безособової перевірки» [3, с. 10].

Мета роботи. Виявити особливості використання зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів як методу діагностики в системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в ЗЗСО.

Матеріали і методи. Автором проаналізовано науково-педагогічну літературу, нормативно-правові документи у сфері освіти України, Інтернет-ресурси, досвід колективів педагогічних працівників ЗЗСО щодо створення та функціонування в них систем внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти. Результати систематизовано й узагальнено.

Результати і обговорення. Проведений аналіз різних джерел інформації щодо ЗНО в системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти дозволив зробити висновок про його використання за двома сценаріями, а саме:

1. Результати учнів – учасників ЗНО (оцінка за шкалою 1-12 балів та за шкалою 100-200 балів).

2. ЗНО як метод педагогічної діагностики (з притаманною саме йому стандартизацією процесу вимірювання та оцінювання).

Розглянемо другий.

Запровадження в Україні з 2006 р. ЗНО навчальних досягнень учнів, участь країни у міжнародних порівняльних дослідженнях засвоєння учнями змісту шкільної освіти TIMSS (2007 р., 2011 р.) та PISA (2016 р.) сприяли не лише поширенню теоретичних знань з тестології, але й відкрили шлях до використання тестових технологій у повсякденній практиці вчителя. Знайшли

своє місце тестові технології і в моніторингових дослідженнях якості освіти в системі внутрішнього контролю в ЗЗСО. Зазвичай це моніторинг результатів освітнього процесу.

Наведемо приклад негативного вияву особливості використання ЗНО навчальних досягнень учнів як методу діагностики в системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в ЗЗСО. Звернімося до аналізу змісту документів. Ось цитата з Довідки про результати успішності учнів за I семестр 2020-2021 н. р. Балаклійської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Балаклійської районної ради Харківської області: «Постійно проводити моніторинги за результатами семестрового, річного оцінювання. Запроваджувати *тестову перевірку* якості засвоєння учнями навчального матеріалу в форматі ЗНО з подальшою корекцією». І ще одна цитата з матеріалів, наданих цією ж школою для участі в конкурсі на міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2020», що відбулася у м. Києві 12-14 березня 2020 року: «Відповідно до річного плану роботи та плану роботи шкільного методичного об'єднання вчителів у квітні 2019 року були проведені моніторингові роботи з перевірки готовності учнів 11-х класів до проходження ЗНО з української мови, математики, історії України, географії, біології, англійської мови, фізики за тестами, складеними завданнями ЗНО минулих років». Оскільки тестові матеріали не було додано, то залишається здогадуватися, яким саме є зміст цих матеріалів, укладених з тестових завдань ЗНО минулих років. Якою була процедура проведення тестування? Зазначимо, що яскраві діаграми презентують зміст звіту щодо результатів проведеного моніторингу з кожного з семи предметів за такими рубриками: результати ДПА учнів (за рівнями навчальних досягнень), «орієнтовна» оцінка учнів за шкалою 100-200 балів (до 100 балів, 100-120 балів, 120-140 балів, 140-160 балів, 160-180 балів); середній бал ЗНО учнів класу; середній бал ДПА учнів класу; типові помилки в роботах учнів (коротко). У підсумку сформульовано завдання керівникам шкільних методичних об'єднань вчителів – проаналізувати

результати ЗНО за попередній рік і отримані результати моніторингу з метою вироблення рекомендацій.

Вчителі й учні виконали значний обсяг роботи. Проте, чи можна довіряти отриманим результатам?

Усім охочим проводити моніторингові дослідження якості підготовки учнів до ЗНО за описаною методикою варто пам'ятати, що ЗНО вирізняється стандартизованими процедурами. «Стандартизованим називається тест, що має комплексну характеристику, яка визначається його властивостями, процедурою шкалювання, а також чіткою регламентацією процедури та логістики (організації) процесу тестування» [4, с. 18]. Порушення будь-якого з перелічених елементів у визначенні стандартизованого тесту призводить до скасування наслідків за одержаними результатами. Та й чи не запізно розпочинати підготовку учнів до ЗНО у квітні за отриманими результатами моніторингу та аналізом минулорічних результатів ЗНО учнів школи? Більшість відповідальних вчителів української мови та математики розпочинають з п'ятого класу (епізодично) підготовку учнів до складання екзаменів за курс загальної середньої освіти.

Висновки. Будь-яке копіювання технології і процедур ЗНО за формальними ознаками, зокрема для проведення моніторингу результатів освітнього процесу в системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в ЗЗСО, не може гарантувати якості отриманих результатів. Оскільки процедура шкалювання відбувається після визначення порогу «склав/ не склав» на засіданні спеціальної комісії, значення порогового балу залежить від результатів всієї популяції учасників тестування з певного предмета, то похибка такого «вимірювання» результату навчальних досягнень учнів-учасників моніторингу, методика проведення якого описана вище, суттєва. Отже, й висновки за результатами моніторингу є сумнівними. Наведені приклади демонструють чи то відсутність знань щодо суті стандартизованих процедур ЗНО як методу оцінювання навчальних досягнень учнів, чи то зневажливе ставлення до тестологічної термінології і точності формулювань

укладача документа щодо проведення моніторингу. Попри все, такий інструментарій моніторингу не рекомендуємо до використання.

Разом з тим ЗНО (як метод оцінювання навчальних досягнень учнів) демонструє стандарти, які забезпечують неупереджене, надійне та правомірне тестування й справедливе оцінювання. Кожен вчитель базової і старшої школи, який викладає предмети з переліку для складання ДПА у формі ЗНО, повинен щороку ознайомлюватися зі змістом актуального Звіту про проведення ЗНО та іншими інформаційними матеріалами, оприлюдненими на офіційному сайті УЦОЯО [5]. Варто це робити на початку навчального року, а не в кінці.

Попри певні труднощі вчителів в опануванні основами тестових технологій, варто підкреслити, що опрацювання Звіту про проведення ЗНО навчальних досягнень учнів сприяє поглибленню знань щодо процедур стандартизованих тестувань, сприяє використанню правильної тестологічної термінології, розширює знання про якість тестових завдань і якість авторських тестів, допомагає краще зорієнтуватися у виборі якісної методичної літератури, що містить тестові матеріали тощо. Сформована тестологічна компетентність вчителя убезпечить його від помилок у процесі створення й використання тестів як інструментів вимірювання навчальних досягнень учнів в системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в ЗЗСО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Зовнішнє тестування. Аналітичний звіт. 2003 рік. – Київ.: Центр тестових технологій, 2003. – 68 с.
4. Булах І. Є., Мруга М. Р. Створюємо якісний тест: Навч. посіб. – К.: Майстер-клас, – 2006 – 160 с.
5. Сайт УЦОЯО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://testportal.gov.ua/>